

Oral History Kosovo

INTERVJU SA MAHMUTOM MUMĐIJEM

Priština | Datum: 8. decembar 2018.

Trajanje: 77 minuta

Prisutni:

1. Mahmut Mumđi (Intervjuisani)
2. Ebru Sulejman (Vodila intervju)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] – dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi deo

Ebru Sulejman: Dobrodošli.

Mahmut Mumdi: Bolje vas našao, hvala. Koliko sam shvatio, vi želite da uradite intervju sa mnom. Za početak bih hteo da vam dam neke podatke o sebi. Ja u stvari imam dva imena, i Mahmut i Idris. To je vezano za moje rođenje: u vreme kad sam se rodio, pre mene je bio jedan brat Idris, ali on je preminuo, pa da se ne bi ponovilo isto ime, dali su mi ime Mahmut Idris, ali pošto nisu hteli da spominju ime preminulog brata, zvali su me samo prvim imenom, samo Mahmut. Neću vas puno da smaram s imenima, ali tek kad sam završio osnovnu školu saznao sam ovu priču o mom imenu.

Da bih se upisao u gimnaziju, morao sam da izvadim izvod iz [matične] knjige rođenih u opštini, ni na jednom papiru nije pronađeno [ime], ali srećom jedan naš komšija je radio kao državni službenik, Šerafetin Saljih. Nakon nekog vremena on je rekao: “Čekaj bre, čekaj, ti nisi Idris”, rekao je, “Idris je preminuo”. “Sad ću da te nađem, nisi ti Mahmut”, ušao je u registre i tu je našao: “Ti si Idris”, tačno je našao datum, tako su sredili tu stvar. Pre nego što sam se upisao u gimnaziju, shvatio sam da nisam Mahmut nego Idris. Tu stvar smo sredili, ali tokom života uvek sam se suočavao s dva imena. Svi najbliži, društvo, rođaci su me znali kao Mahmuta, ali službeno ime mi je Idris.

Ebru Sulejman: To vas podseća na porodicu?

Mahmut Mumdi: Tačno. Ja sam se posle zainteresovao zašto se to desilo, i kao što sam vam malo pre rekao, to su bili ti razlozi. Idris, moj stric me je upisao samo kao Idrisa, po imenu njegovog oca, dakle da bi se nastavilo ime mog dede, tako da je upisao samo ime Idris, a uopšte nije upisao Mahmut. Elem, ovaj događaj se desio 10. septembra 1947, jer je to datum mog rođenja, rođendan.

Ja sam se rodio ovde u Prištini, u trgovačkoj porodici. Moj otac, deda i njihovi preci su se bavili ili zanatstvom ili trgovinom. Moj otac se bavio i njivom i zanatom. Imali smo njive, imali smo stoku. Taj stari stil života je trajao do 1968. godine. Onda je u Prištini izašao zakon da se stoka ne drži u kući, tako da su je sklonili. Nastavio je da radi samo u radnji, kao sedlar kako bi zaradio i poditao decu.

Ebru Sulejman: Znači on je bio sedlar?

Mahmut Mumđi: Tata je bio sedlar. Sećam se kao dete da je Priština bila poznato mesto za zanatlije. Prema nekim podacima, u to vreme je bilo nekih 250 zanatskih radnji, na pijaci neki od najčešćih profesija su bili sedlari, obučari i krojači. Poznata porodica sedlara je bila naša porodica Mumđi. Dok je poznata porodica obučara bila porodica Sraja, oni su imali najmanje četiri ili pet radnji.

Ebru Sulejman: Da li možete da objasnite šta je sedlar za ljude koji ne znaju? Koji je ovo zanat?

Mahmut Mumđi: E sad, zanat sedlara je zanat koji se bavi životinjama. Drugim rečima, sedlar je onaj koji pruža i pravi potrebnu opremu (smeši se) da bi životinje bile u pokretu. Oni u svom radu koriste kožu. Prave ular, prsten i sedlo, to što se koristi za jahanje konja. Uzde i konopac, imali su sve što je bilo potrebno. U stvari, mnogo sam vremena provodio kao pomoćnik u radnji mog oca. Međutim, nisam sve vreme bio tu, dok sam bio na trećoj godini fakulteta pomagao sam ocu u radnji.

Nakon što sam prešao u treću godinu bilo je jasno koji ću put izabrati. Više od polovine predavanja na fakultetu se završilo. Bio sam dosta uspešan student. Zbog tog razloga sam morao da se udaljim od radnje. Nastavio sam sa fakultetom. Pošto sam bio uspešan student, dobio sam univerzitetsku stipendiju. Istovremeno sam radio kao asistent na predmetima histologije. Imao sam sreću da je na poslednjim godinama fakulteta sve bilo odlično, tako da nikada nisam imao finansijskih problema. U to vreme sedlarska profesija je bila skoro gotova. Pošto su u Prištini bila zabranjena zaprežna kola, konji i životinje, više nije bilo potrebe za sedlarima.

Ebru Sulejman: Da li se sećate vašeg dede? Dede Idrisa.

Mahmut Mumđi: Sada, kada pričamo o mom porodičnom stablu (smeje se), ne sećam se svog dede, ali pošto me zanimaju takve stvari, znam da sam sedma generacija svoje porodice. Prema informacijama do kojih sam mogao da dođem, ja sam sedma generacija moje porodice koja je živela u Prištini. Posle mene tu su moja deca, tako da bih mogao da kažem da ovde u Prištini imamo istoriju od osam generacija. Ako moram da budem baš precizan, ne mogu da objasnim, jer nemam nikakve informacije o tome zašto su migrirali ovde. Ima nekoliko priča, ali mogu reći da smo tu već osam generacija.

Ebru Sulejman: Dakle osam generacija ste u Prištini?

Mahmut Mumđi: Da. E sad, moj otac se zove Mehmet, Mehmetov otac je Idris, što je i moje formalno ime. Idrisov otac se takođe zvao Mehmet, a ime Mehmetovog oca je bio Aguš. Posle Aguša, postoji neko po imenu Ahmet. Pa ako ovako porediš, ja sam sedma generacija.

Ebru Sulejman: A majka?

Mahmut Mumđi: I majka potiče iz jedne stare prištinske porodice. U stvari, majka potiče iz jedne

mešane porodice. Otac moje majke je u stvari iz Đakovice... gde smo stali? Koa što rekoh, otac moje majke je rodom iz Đakovice, a sa majčine strane [bakine] su iz Prizrena. Gospođa Berđuzan je kao nevesta došla u Prištinu 1907. godine.

Ebru Sulejman: 1907?

Mahmut Mumđi: 1907. U stvari, porodica moje majke je iz Skoplja. Njen otac Sadik, deda Hajrulah, su 1904. godine ili ranije došli iz Skoplja i doselili se ovde u Prištinu.

Ebru Sulejman: Vi ste rođeni 1947. godine, dakle vaše detinjstvo tokom 1950-ih ste proveli u Prištini. Da li se sećate tog vremena? Naselja?

Mahmut Mumđi: Kako da se ne sećam, kako se ne sećam?! Naša kuća je bila u jednom starom naselju u Prištini, naselje se zvalo *Yeni Meytepler* [Nove škole], jer je ulica bila blizu stare škole "Vuk Karadžić". Čak su tu ulicu nazivali naselje Kanlilar. I upravo ispred kuće porodice Kanlilar je bio jedan veliki prostor.

Ebru Sulejman: Koja kuća je kuća porodice Kanlilar?

Mahmut Mumđi: Prekoputa nas, ispod kuće Sune. Tu je bio jedan veliki prostor koji su nazivali "Narka". Deca celog naselja su se tu okupljala. U celoj ulici nije bilo nijednog stranca. Svi su bili Prištevci turskog porekla. Bila je samo jedna srpska porodica iz Crne Gore. Sećam se toga kao danas, kada uđete u našu ulicu posle gde su škole, nastavite da hodate, sa desne strane, prva kuća pripada Abdurahmanu i njegovom bratu. Obojica su bili obučari. Onda su oko '50-ih, '56-'57. emigrirali u Tursku. Njihov komšija je bio Kemal Šaban, koji je takođe bio jedan od poslednjih direktora turske osnovne škole "Meto Bajraktari", jedan od poslednjih direktora... Kemal Šaban je imao i dva brata. Jedan od njih je bio naš pesnik Naim, preminuo je, pisao je pesme za decu. A tu je bio i Ahmet, njegov drugi brat.

Posle ovih kuća ostala je porodica koja je došla iz Janjeva i ovde se preselila, porodica Biklić, čika Hasim. Iznad njih je bila gospođa Đuzade. Gospođa Đuzade je rano ostala udovica, imala je dve ćerke, Hatidžu i Hamdiju. Mnogi od ovih ljudi više nisu živi, preminuli su. Samo jedna ćerka gospođe Đuzade je i dalje živa, Hamdija, živi u Prištini, ali ne u istom naselju. Iznad njih je bio gospodin Šemsi i gospođa Šukrie koji su živeli zajedno. Njihova deca bili su Faruk, Đeljalj i Suvej. Suvej je nekada bio farmaceut, i on je preminuo. Đeljalj i Faruk su i dalje u Prištini, ali ne u svom starom domu, već su se preselili negde drugde. Posle njih je bio stric gospodina Šemsija, Ahmet. Ahmet je imao četvoro dece, sinova. Jedan od njih je poginuo u ratu, u stvari bio je ratni heroj...

Ebru Sulejman: U kom ratu?

Mahmut Mumdi: U Drugom svetskom ratu, dok se borio kao partizan, zaklan je 1943. Zvao se Zejnel. Njegova druga braća, Kemal, nekada je bio stolar. Takođe još jedan brat Bedri, nekada je bio i stolar, takođe je bio i Šerafedin. Šerafedin je onaj koga sam ranije spomenuo, onaj koji radi kao službenik u gradskoj većnici, koji je pronašao moje zvanično ime. Iznad nas je živeo čika Faik. Bio je i obućar, emigrirao je u Tursku. Posle njih je bio dom porodice Mačkalar. U porodici Mačkalar bile su gospođa Đemilje i gospođa Vezire. Dve sestre, jedna živi na prvom spratu, druga na drugom spratu. Imali su staru i veliku kuću, u turskom otomanskom stilu.

Ebru Sulejman: Da li je u to vreme naselje bilo takvo? Sa tim starim kućama?

Mahmut Mumdi: Tako, takve su sve bile.

Ebru Sulejman: Gde je “Elena Đika” sad tu blizu...

Mahmut Mumdi: Kuća Kođadiš...

Ebru Sulejman: Dakle izgledale su kao kuća Kođadiša?

Mahmut Mumdi: Malo manje, ne toliko velike, ali bilo je kuća koje su ličile na nju. U toj našoj ulici su ostale samo dve takve stare kuće. Jedna je kuća tetke Đuzade, njen unuk Pljeorat živi tu. A na kraju ulice je Šaćirova kuća, kuća pokojnog Šaćira Tojgara, bila je njegova majka gospođa Čamile. Šaćirova žena i deca i dalje žive tamo. Danas Emel, Abdulrahman i Erđan i dalje žive tamo.

Oni su bili na desnoj strani ulice. Ako opet idete u istom pravcu, sa leve strane, prva kuća je bila kuća porodice Tanik. Bila su tu dva brata, zanatlija Halit i njegov brat koji je radio kao obućar. Imali su obućarsku radnju. Ispod njih je bila Zaimova kuća. Oni i dalje žive tamo, nisu se selili, njihova stara kuća je imala zaista veliku baštu, i bilo je zaista zanimljivo, ali su nažalost kuću srušili i napravili novu. Tu su nekada živeli čika Fetah i Ferat.

Ebru Sulejman: Šta je bilo interesantno u vezi te kuće, arhitektura?

Mahmut Mumdi: Što se tiče arhitekture, posebno se sećam kada smo bili mali, išli smo tamo kao deca i bilo je jako interesantnih ukrasa na plafonu, ali kakva šteta što sada toga nema, sve je nestalo... Ispod njih je bila kuća gospodina Hajrulaha, on je bio čovek vere, hafiz¹ Hajrulah. Bio je mirne prirode. Imao je i dva sina, Ismaila i Ibrahima. Obojica su preminuli. Ima jednog unuka Vedata, kuća im je i dalje [tu], ali žive u Turskoj. Dolazili su i odlazili, ali su u poslednje vreme prestali da posećuju svoju kuću.

¹ Hafiz je naziv kojim muslimani oslovljavaju osobu obično islamske veroispovesti, koja napamet poznaje ceo Kuran.

Ebru Sulejman: Detinjstvo ste proveli u ovom naselju?

Mahmut Mumdi: U ovom naselju. Imao sam mnogih drugova ovde. Ako počnemo odozgo, prvo su bili janjevci Atif, Edip, Erdem, Mažar, Isak. Svi su oni bili iz iste kuće. Onda je iznad njih u našoj ulici živela albanska porodica Vrševci. Skender Vrševci, u stvari, i dalje žive tamo, a i naselili su se tako rano da smo samo turski pričali jedni s drugima. Čak i danas (smeje se) još uvek pričamo turski, samo nas dvojica se nismo odselili odavde. Tu su i komšije Skender, Nozan koji tamo živi, unuci strica Ališa.

Iznad svih njih, u naselju Kanlilar koje sam pomenuo, živele su dve porodice. Porodica Binče, neki od njih i dalje žive tamo. Kemalj, Umran i Iskender. I imali su još dve sestre Masume i Suzan, trenutno žive u Danskoj. Kemalj je bio moj drug u školi. Tako... Ove koje sam pomenuo iz Janjeva, svi su se preselili u Tursku. Bio je tu ujak Haki, Mažarov deda, on je takođe bio moj drug iz razreda.

Ebru Sulejman: Kojih godina su oni otišli?

Mahmut Mumdi: Oni [su otišli] 1956. Emigracija je počela '55. godine, od '55. godine, emigracija prema Turskoj je počela '55, '56, '57. godine, ove tri godine su bile najintenzivnije. Vrlo je interesantno, imam sliku iz osnovne škole gde je oko 40 učenika. Samo 12 od tih 40 učenika je ostalo ovde, svi ostali su emigrirali u Tursku.

Ebru Sulejman: Koje godine ste krenuli u školu?

Mahmut Mumdi: U školi sam krenuo 1954. godine.

Ebru Sulejman: Dakle, '54. godine, u razredu je bilo 40 učenika.

Mahmut Mumdi: Više od 40 učenika. Prvi razred je bio '54-'55. godine. '54. godine nas je bilo preko 40, možda 42, ali '55. godine, nakon emigracije, u drugom razredu, broj je bio možda prepolovljen. Ne mogu da se setim koliko njih, ali sećam se većine onih koji su ovde ostali. Upisao sam se u osnovnu školu "Meto Bajraktari", koja je upravo bila otvorena. A u našem odeljenju nije bilo 40, već preko 40 učenika. Moj prvi učitelj se zvao Ismail Sićan ili Aksoj, imao je dva prezimena, ali je više koristio Sićan. Onda su jednog dana naši učitelji napravili spisak gde ko živi. Po tom spisku podelili su nam razred na dve polovine, i neke od nas su preselili u "Vuk Karadžić".

Ebru Sulejman: Dakle, vi ste započeli školu u "Meto Bajraktari" i nastavili u "Vuku Karadžiću"?

Mahmut Mumdi: Da, da. Tu sam nastavio, tamo sam završio prvi razred. Za drugi razred otvorili su odeljenje u gimnaziji, u gimnaziji koja se danas zove "Sami Frašeri", tada se zvala "Miladin Popović". Mi koji smo bili osnovci, tu smo završili drugi razred. Te godine smo imali dva učitelja. Prvo Naima

Šabana, on je zatim otišao na odsluženje vojnog roka, a zamenila ga je gospođa Behiđe. Pa su nam opet u trećem razredu promenili školu. Išli smo u staru tehničku školu, koju smo zvali Lovac, bila je ispred Internata. Danas je to zgrada arhive opštine. I ta zgrada je ostala od Osmanlija.

Ebru Sulejman: Ona bela zgrada arhive, gde je danas Tehnička škola?

Mahmut Mumđi: Da, zgrada arhiva tamo. Ime škole je bilo “Miladin Popović”, i ja sam tamo završio treći i četvrti razred. Naša učiteljica je bila učiteljica Mubera, ona je bila iz Mitrovice, ali njen muž je bio političar, pa su morali da se presele u Prištinu i tako nam je ona postala učiteljica. Onda smo se ponovo preselili u “Meto Bajraktar” i tamo sam završio peti, šesti, sedmi i osmi razred, a onda sam krenuo u srednju školu. Posle srednje škole, otišao sam na fakultet.

Ebru Sulejman: Što se tiče migracija koje su počele ‘55, tokom ‘55-‘56, zašto su se ljudi u tako velikom broju iseljavali odavde?

Mahmut Mumđi: Bili smo tako mladi, pa nismo mogli tačno da razumemo zašto. Samo smo to predvideli, ove porodice nema, možda će i ovi otići. Ali kada smo posle nekog uzrasta stekli svest, sigurno mogu reći da je razlog bio pritisak. Bio je slučajeva za koje su svi dobro znali i koji su mnogima zagorčali živote. Govorili su da navodno neke porodice u kući kriju oružje i silom su upadali u kuće porodica da bi navodno pokupili oružje. Naši ljudi su tu mnogo propatili. Uz sve batine, novac, nisu mogli da podnesu ovaj pritisak, tako da su, drugim rečima, bili primorani da se ise. Pitali su: “Zašto Turska?” Jer ih niko drugi nije prihvatao, u to vreme ljudi koji su migrirali nisu bili samo Turci, bilo je i albanskih porodica, ali Turska je prihvatila sve. Evo, evo, prema nekim podacima, navodno je postojao sporazum između Jugoslavije i Turske, na osnovu ovog sporazuma Turska je prihvatila sve imigrante. Skoro su bili prisiljeni da emigriraju, ljudi su prodavali sve svoje stvari ili su napuštali svoje domove i iseljavali se bez igde ičega.

Ebru Sulejman: Većina porodica je imala njive i stvari, ali je sve to uzela država.

Mahmut Mumđi: Da, sve je oduzela država i to je neki pritisak. Oni su nasilno prekinuli njihov način života, na primer, feredža² je u to vreme bila tradicija i zabranili su da se nosi. U školama je vršen pritisak na veru, da bi se ljudi udaljili od vere, džamije su ili pretvarane u tržne centre ili su se rušile.

Ebru Sulejman: Tada, početkom ’50-ih, kako su se ljudi oblačili? Da li su nosili feredžu?

Mahmut Mumđi: Bogami, koliko se ja sećam, do ‘51 - ‘52. godine gospođe u Prištini su hodale u feredži. Iako je bilo retko, mogle su se videti žene bez feredže, one koje su ga nosile bile su obično meštanke. Onda je ‘51, ‘52. feredža bila zabranjena, bilo je zabranjeno nošenje. Feredža je bila

² Feredža - dugačak širok ogrtač od crnog ili modrog materijala, s tamnom koprenom preko lica, koji nose muslimanke izvan kuće.

zabranjena, ali su oni koji su želeli mogli da nose samo maramu na glavi. Onda, kada polako sagledamo stanje u školama, sada možemo razumeti neke pritiske kojih ranije nismo bili svesni. Recimo, pored ostalih časova, srpski jezik smo imali kao obavezan čas, skoro svaki dan u nedelji, najmanje tri časa. Takođe, ako ste imali lošu ocenu iz srpskog, bilo je obavezno da ponavljate. Izgubili biste godinu samo zato što niste znali srpski.

Ebru Sulejman: Dakle, nastava se obično održavala na turskom, ali je srpski bio dodatni.

Mahmut Mumđi: U osnovnoj školi smo imali samo jedan čas srpskog jezika. Ostali su bili na turskom. To je bilo zato što ste imali samo jednog nastavnika, ali smo često držali nastavu na srpskom jer navodno nije bilo dovoljno osoblja za nastavu na turskom. Recimo, hemija, fizika, likovno, u to vreme smo imali čas “lepog pisanja”, te časove su nam predavali i nastavnici srpskog.

Ebru Sulejman: Kada ste bili dete, sigurno ste izlazili napolje da se igrate. Sećate li se tih vremena?

Mahmut Mumđi: Naravno, nema dece koja se nisu igrala na ulici (smeši se), igrali smo se oko našeg naselja sa decom, igrali smo se različitih igara. Igrali smo se žmurke (smeši se), igrali smo se igre koja se zvala “fanta” sa klikerima, ili smo nekad upotrebljavali i orahe za tu igru. Onda je bila i jedna igra koja se zvala “pet kamenčića”, iskopali bismo rupu i bacali kamenje u tu rupu iz daljine, onaj ko je mogao da baci sve kamenje u rupu bi bio pobednik. Bila je i igra koja se zvala *derecik* [turski - rečica], mi smo to igrali. Palili smo karbid posebnih dana kao što je Bajram³ ili Ramazan⁴. Iskopali bismo rupu u Narki, što sam ranije pomenuo. Tamo bismo postavili limenku i napunili je karbidom kako bi se čuo zvuk kada bi eksplodirao...

Ebru Sulejman: Šta je karbid?

Mahmut Mumđi: Karbid je barut, dakle nešto kao barut samo rafinirano. Tako smo to zvali, eksplozija karbida. U to vreme često smo izlazili sa decom iz komšiluka i šetali okolo. Išli smo u Taukbahče⁵, u Grmiju. Pre Taukbahčea je bilo jedno mesto koje se zvalo Strelište, mesto streljanja. Tu je neko vreme bilo i mesto gde su građani dolazili na teferič (piknik), često su izlazili tu na poljanu. Tada smo u Prištini imali četiri mesta za piknik, ta poljana, onda pod dva Taukbahče, pod tri Grmija i četvrto, ono što je danas poznato kao Dragodan, to smo zvali romski vinogradi, i tu su porodice dolazile na piknik.

Ebru Sulejman: Šta ste radili na teferiču?

Mahmut Mumđi: Teferič je kao današnji piknik, dakle kao piknik. Spremala su se jela, jela koja si mogao da poneseš sa sobom, pio se čaj, kafa.

³ Muslimanski praznik.

⁴ Ramazan je deveti mesec u islamskom kalendaru. To je za islamske vernike sveti mesec, jer je u njemu počela objava Kurana. U toku Ramazana islamski vernici su u strogom postu.

⁵ Park u Prištini.

Ebru Sulejman: Tada se čaj pio iz samovara⁶ zar ne?

Mahmut Mumdi: Iz samovara, čak smo palili i vatru. Koliko se sećam, čaj se pio u svakoj kući, najmanje jednom u toku dana. Nekad i kada su dolazili gosti, ali obično se pilo jednom dnevno, to da. U tom naselju je svaka kuća imala veliko dvorište. U tim dvorištima se sadilo cveće i razno drveće. Onda među njima se pravio *çüşk*⁷, tu smo sedeli, tu smo uživali (smeši se).

Ebru Sulejman: *Çüşk* u dvorištu?

Mahmut Mumdi: Sredilo bi se, od drveća, tu smo sedeli, u sredini dvorišta ili na nekom drugom delu, ali nijedna kuća nije bila bez bašte, bez cveća.

Ebru Sulejman: Dakle, grad je pre bio mnogo lepši.

Mahmut Mumdi: Sad ako izbrojimo, u našoj ulici do škole, do Riječke, bilo je osam kuća na drugoj strani, deset {broji}, nekada je bilo 18 kuća, danas, ako opet odemo da izbrojimo kuće, bilo bi ih više od 30. Tako da su svi imali velike bašte, gde si mogao da uživaš u udobnosti. I kuće su bile velike, nije bilo malih kuća.

Ebru Sulejman: Nakon što ste završili osnovnu školu, upisali ste gimnaziju?

Mahmut Mumdi: Nakon osnovne škole sam se upisao u gimnaziji.

Ebru Sulejman: Gde ste nastavili gimnaziju?

Mahmut Mumdi: U Prištini.

Ebru Sulejman: Ali koju gimnaziju?

Mahmut Mumdi: Sad se ta gimnazija zove "Sami Frašeri", tu sam išao. Tada je bila "Miladin Popović", onda su joj promenili ime, umesto "Miladin Popović" bila je "Ivo Lola Ribar". I poslednje ime "Sami Frašeri".

Ebru Sulejman: Tokom celog ovog vremena išli ste u gimnaziju i pomagali ocu u radnji?

⁶ Samovar, samokuvalo od metala za zagrevanje vode potrebne za pripremu čaja.

⁷ *Çüşk, köşk*, mala ukrašena kuća u bašti.

Mahmut Mumdi: Da, sve dok nisam završio gimnaziju, radio sam kao pomoćnik u očevoj radnji.

Ebru Sulejman: Gde je bila radnja vašeg oca?

Mahmut Mumdi: U Staroj čaršiji.

Ebru Sulejman: U Zatvorenoj čaršiji [*Kapali Carsia*] kod Divan Joli⁸?

Mahmut Mumdi: Ja nisam dođiveo Zatvorenu čaršiju jer su je srušili '46-'47. Ali ima podataka da je bila odmah ispod Čaršijske džamije.

Ebru Sulejman: Bila je ispod Čaršijske džamije?

Mahmut Mumdi: Kada ideš prema Divan Jolu, tu je jedan prostor. Bile su tri ulice {opisuje rukama} Zatvorene čaršije. I na kraju te Zatvorene čaršije je bio jedan šadrvan⁹, iza šadrvana još tri ulice koje su išle prema severu, i tu su bile sve zanatske radnje.

Ebru Sulejman: Taj šadrvan sigurno više ne postoji?

Mahmut Mumdi: Ne, ne, ne. Ovaj šadrvan je nekada bio veoma blizu spomenika na glavnom trgu. Mislim da su ostaci šadrvana tu bili do 1960. godine. Zatim su postojali pejzažni projekti. Zbog toga je čaršija srušena, a od starih spomenika nije ostalo ni traga. Prema nekim podacima, u Staroj čaršiji u Prištini nekada je bilo više od 200 zanatskih radnji. Svi su imali određene lokacije, na primer, bila je kovačka čaršija, sedlarska ili krojačka čaršija. Svi su imali određene lokacije.

Ebru Sulejman: Gde su oni bili, na primer? Krojači?

Mahmut Mumdi: Krojači... sad kad se iz Čaršije ide prema severu prvom ulicom, nekada su bili sedlari i obučari. Osim ovih zanimanja, u drugoj ulici su bili uglavnom krojači. A u trećoj ulici je bila prodavnica "Uzor". Ta ulica je bila ulica užara, tamo su bile užarske radnje.

Ebru Sulejman: A radnja vašeg oca koju ste pomenuli, gde se nalazila unutar Stare čaršije?

Mahmut Mumdi: U Staroj čaršiji sam provodio vreme kao dete, tako da sam bio pomoćnik, to su mesto takođe zvali ulica Stare čaršije, sećam se vlasnika svake radnje. Sada je...

Ebru Sulejman: A gde je sada to?

⁸ Danas poznata kao ulica "UÇK" [OVK] u Prištini.

⁹ Fontana, javna česma.

Mahmut Mumđi: Jedino što je ostalo od Stare čaršije su prodavnice ispod zgrade Kosovskog parlamenta i Zavoda za socijalno osiguranje. Sada je prva radnja nakita, druga je valjda advokatska, pa je tu kafana, valjda je vodi Bariš iz Belukbašove porodice. Postoji samo jedna obučarska radnja koja se nikada nije promenila, pripada porodici Straja. Preminuo je poslednji vlasnik Irfan, sada je izdat nekome ko nastavlja sa istom profesijom.

Ebru Sulejman: Dakle, od Stare čaršije samo je to ostalo...

Mahmut Mumđi: Od Stare čaršije samo je ta radnja ostala. S druge strane od početka Divan Jola skoro su sve radnje tu, samo što su se promenili vlasnici i zanati. Preko puta ovih radnji je bio jedan han¹⁰, zvali su ga *Bitli Han* [Han vaški]. Blizu ulice Bitli bio je i Bitli šadrvan. Veliki deo Čaršije je tu uzimao vodu. Ili tu ili iz šadrvana blizu Čaršijske džamije. Stari šadrvan je i dalje tu.

Ebru Sulejman: Da li se sećate tog hana?

Mahmut Mumđi: Sećam se, sećam se. Taj han je srušen 1956. godine. Umesto njega izgradili su onaj objekat gde je sad zgrada "ProCredit" banke.

Ebru Sulejman: Deda mi je pričao o tome, taj han je bio od njegovog oca, tu je radio.

Mahmut Mumđi: Da, moguće je. Sećam se kad je tu bio han, takođe, sećam se da je bio jedan ulaz u han iz ulice Bitli {opisuje rukama}, lučna vrata, ulaz je bio tu, i imao je jedan veliki prostor za kola, ljudi su tu dolazili nedeljom sa svojim vozilima. Bio je na dva sprata, bilo je soba gore, i donji spratovi su se koristili kao depo.

Od hana do ulice Divan Joli, nekada je bio bačvar, zanatlija koji pravi burad. Takođe, imali smo druga iz škole Ibrahima, zvali smo ga Kataroz, tamo je bila njihova radnja. Pored njih je bila ćevabdžinica. Od stare čaršijske ulice koja se spuštala do haljinarske ulice, nekada je bila sinagoga, pa su u Čaršiji, pored Turaka i Albanaca, prodavnice imali i Jevreji. U to vreme bilo je dvoje jorgandžija, jedan časovničar i dva krojača kojih se sećam. Karakušević i Nasko su bili jevrejski časovničari. Postojala je i porodica Pirličević, oni su bili krojači. To su bile zanatlije iz Stare čaršije.

Ebru Sulejman: Gde je tačno bila sinagoga?

Mahmut Mumđi: Eh, sad sinagoga, ona se nalazila pored najvećeg ulaza u Parlament. Nakon što je taj prostor srušen, sinagogu su premestili. Sinagoga je i danas ostala, premestili su je kod Emindžikove kuće, pored Etnološkog muzeja.

¹⁰Han je građevinski objekat iz perioda Osmanskog carstva koji je služio za prenočište putnika i njihovih karavana. Hanovi su bili zgrade sa štalom za konje i prostorijom za putnike.

Ebru Sulejman: Što se tiče jevrejskih porodica, oni su otišli?

Mahmut Mumđi: Čuo sam da su tokom Drugog svetskog rata ovde živele jevrejske porodice. Zaštitili su ih meštani. Neke od njih su nemački okupatori odveli u koncentracione logore. Zatim, nakon uspostavljanja izraelske države, oni su polako počeli da se iseljavaju. Sećam se da je iznad Taukbahčea bilo jevrejsko groblje. Nije bilo daleko od našeg komšiluka, pa smo često odlazili tamo. Ne sećam se tačnog broja, ali bilo je deset, dvanaest grobova kao grobnica. Odlazili bismo tamo (smeši se), ležali pored grobova, skidali se i sunčali. Bilo je jevrejskih simbola i hebrejskih zapisa, ali nisam siguran da li su i dalje ostali ili ne. Čuo sam da još ima tri-četiri groba i da su ih stavili pod zaštitu {objašnjava rukama}, ali nisam video.

Ebru Sulejman: Ovo mesto koje zovu Bokserski klub, šta je tu bilo pre?

Mahmut Mumđi: Zgrada je građena u srpskom periodu, u periodu srpsko-hrvatske kraljevine. Napravljen je kao sportski klub. Napravljen je za bavljenje raznim sportovima, kao sportski klub. Takođe, posle rata, vlasnik rezidencije Sokol je bio Bokserski klub Priština, tamo su nastavili svoje vežbe. Takođe, Priština je postigla najbolje rezultate u boksu. Sećam se da je postojao klub Radnički, čiji su bokseri više puta osvajali šampionate dok smo živeli u Jugoslaviji. Bilo je tu uspešnih boksera iz centra grada. Na primer, Mehmet Alji Turbedar, Ibuš Čolak. Bio je Birkljač u boksu teške kategorije, niko nije mogao da ga pobedi, bio je zaista uspešan.

Ebru Sulejman: Interesantno, dakle, boks je bio prištinski sport.

Mahmut Mumđi: Najbolji rezultati koje je Priština imala u sportu bili su iz boksa. Do '50-ih, '60-ih, '70-ih bilo je uspešno, pa je od '80-ih godina bio period nazadovanja. Tada je, '80-ih, osnovan prvi rvački klub. Takođe, napravili su veliki napredak, čak je i taj prištinski rvački klub imao svetskog prvaka u slobodnom rvanju. Imali smo i šampiona Mediterana. O svemu tome znam jer sam bio jedan od odbornika kada je klub osnovan. Čak sam bio raspoređen na mesto predsednika na dva perioda. Zato smo imali tako sjajne rezultate.

Ebru Sulejman: Da li ste se i vi time bavili?

Mahmut Mumđi: Ne rvanjem, samo administracijom (smeje se), nisam aktivan u sportu, nemam telo sportiste.

Drugi deo

Ebru Sulejman: Čula sam da ste bili veoma uspešan učenik. Kako ste posle toga odlučili da studirate medicinu? Kada ste se odlučili za to?

Mahmut Mumđi: Pa, istina je, bio sam uspešan student. Svidela mi se moja škola i predavanja. Imao sam samo jednu manu, da mi je rukopis bio grozan (smeje se). E sad, ako govorimo o odlučivanju, živeli smo zajedno sa mojim stricem. Bio je zaista bolestan od tuberkuloze, u to vreme nije bilo leka za tuberkulozu, pa su pacijenti živeli dugo i prikovani za krevet. U srednjoj školi smo imali turski i setio sam se kako je on mnogo patio. Tog dana je bio pismeni, tema je bila “Šta želiš da postaneš?” Samo jedna stvar mi je prolazila kroz glavu, želeo sam da budem lekar, pisao sam o tome i nikada se više nisam predomislio... nakon što sam završio fakultet, radio sam kao lekar 40 godina u Prištini.

Ebru Sulejman: Na mom univerzitetu ste studirali?

Mahmut Mumđi: Počeo sam u Beogradu, prvu [godinu], drugu, do treće godine sam studirao u Beogradu, onda sam se vratio u Prištinu.

Ebru Sulejman: U to vreme se otvorio Medicinski [fakultet]?

Mahmut Mumđi: Iste godine sam se upisao u Beogradu, otvoren je i u Prištini, otvoren je u decembru. Ali u Beogradu sam se upisao u septembru, zato sam tamo nastavio. Bilo je baš lepo tamo, uspešan sam bio i u Beogradu.

Ebru Sulejman: Kakav je bio život tamo, iz Prištine da odeš u Beograd? To je bilo mnogo veći grad...

Mahmut Mumđi: Pa, Beograd je bio zaista atraktivan i veliki centar. Bilo je raznih mesta za izaći i videti, bilo je zaista lepo. Zatim je bio studentski protest 1968. godine, trajao je četiri-pet dana...

Ebru Sulejman: Da li ste vi tu bili?

Mahmut Mumđi: Ne, to se desilo u aprilu, ja sam tamo otišao u septembru. Nakon tih događaja, bilo je mnogo pozitivnih napora u obrazovanju, fakultetskom obrazovanju, posebno za studente, napravili su domove. Studenti su imali prava, na primer, automobili koji se koriste u saobraćaju odvozili su studente svuda za malu naknadu. Stvorili su nivo standarda zaista dobrog kvaliteta.

Ebru Sulejman: Dakle, dospeli ste do tog nivoa.

Mahmut Mumđi: Bio sam jedan od prvih (smeje se), jedan od onih koji su iskoristili situaciju.

Ebru Sulejman: Dakle, tri godine ste živeli u Beogradu?

Mahmut Mumđi: Da, u stvari dve godine, u trećoj godini sam došao ovde.

Ebru Sulejman: Da li je bilo studenata i iz drugih mesta u Jugoslaviji?

Mahmut Mumđi: Bilo je, tada je na medicini bilo do 500 studenata. Tih 500 bilo je iz svih mesta u Jugoslaviji. Bilo nas je 50 studenata sa Kosova koji su tada bili prijavljeni u Beogradu.

Ebru Sulejman: Da li ste se poznavali?

Mahmut Mumđi: Poznavali smo se, družili smo se. Viđali smo se, tada je bilo i udruženja.

Ebru Sulejman: Da li su i oni bili iz Prištine?

Mahmut Mumđi: Nisu svi bili iz Prištine, bili su iz raznih mesta na Kosovu, ali neki od njih su bili iz Prištine. Bio je Seljahatin Kajkuš, koji je bio Goranac, mnogo sam se družio s njim. Bilo je i drugih ljudi koje sam viđao, ali mnogo smo se družili. Tu su bili Nusret, Nusret Zijabeg i Iskender Ćitak koji su otišli tamo pre mene. Takođe je zanimljivo da, kada sam otišao u Beograd, nisam baš dobro znao albanski. Jer u školi je bilo ili na turskom ili na srpskom. U našem komšiluku nismo govorili nijedan drugi jezik osim turskog. Zanimljivo je da je prva porodica koja se naselila u našem komšiluku nakon početka emigracije naučila turski i razgovarala sa nama na turskom. Kada se povećao broj ljudi koji su emigrirali, povećao se i broj ljudi koji su se doseljavali, pa smo počeli da učimo albanski. Našalio bih se i rekao da sam naučio albanski u Beogradu, "Kako?" pitali su me, a ja sam im rekao da imam dva cimera u studentskoj sobi i da ne govore ni turski ni srpski, pa smo morali da pričamo albanski.

Ebru Sulejman: Koje godine ste se vratili u Prištinu?

Mahmut Mumđi: U Prištinu sam se vratio '72. godine, 1972.

Ebru Sulejman: Tih godina se Priština promenila, dosta se modernizovala.

Mahmut Mumđi: Možda je '72. godina bila najlepše vreme Prištine posle Drugog svetskog rata. Tako je bilo svakako iz političkih razloga. Jer u to vreme je bilo ustavnih modifikacija i promena u cilju demokratije i svi smo to počeli da osećamo. Takođe, kao turska manjina, to je bilo i naše najsvetlije vreme, zanimljivo je da je pravo na štampu koje smo stekli na neki način zaista dobra dostignuće. Na primer, postojale su naše novine "Tan"¹¹, radio emisije, čak smo imali dva programa, prvi i drugi program. Postojala je samo jedna mana u to vreme, Albanci su nas pritiskali govoreći: "Ne idite u turske škole". U školama (smeje se) broj zaposlenih je počeo da raste, ali broj učenika je opadao.

¹¹ Prve novine na turskom jeziku na Kosovu koje su prvi put izašle 1. maja 1969. i zatvorene 1992.

Ebru Sulejman: Zašto da ne idete?

Mahmut Mumdi: Kada je srpski nacionalizam počeo da opada, s druge strane, počeo je da se razvija i ovaj drugi tip nacionalizma. Mislim da je ovakav nacionalizam negativno uticao na naše obrazovanje.

Ebru Sulejman: Možda zbog pokušaja da se Kosovo prikaže kao homogenije.

Mahmut Mumdi: Možda, možemo reći da je to bila neka vrsta asimilacije. Bilo je iznuđenih situacija. S druge strane, kao što sam pomenuo, imali smo priliku da imamo program na televiziji, radiju, pravo na štampu, čak i na obrazovanje, neke knjige su donete iz Turske ili objavljene ovde. Tada smo počeli da saradujemo sa Turskom u kulturnim dešavanjima. Sedamdesetih godina prošlog veka ovde je dolazio bar jedan umetnik, sećam se toga. Bili bismo oduševljeni. Svi umetnici koje smo poznavali i za koje smo čuli, počev od Emela Sajina do Kadrija Salmana, razni umetnici su gostovali ovde: Muazes Abadi, Kadri Salman, Emel Sajin, i ko je još bio tamo, Inđi Đairli i Bariš Mando su dolazili kasnije.

Ebru Sulejman: Čini mi se da je kulturni život bio veoma vitalan tada.

Mahmut Mumdi: Da, da.

Ebru Sulejman: Čak ako uporedimo, još vitalniji nego danas.

Mahmut Mumdi: Da, da, bilo je bogatije... Bilo je bogatije i još lepše jer umetnici koji su dolazili nisu dolazili sami, već sa svom ekipom. Bilo bi prilično teško naći slobodno mesto za odlazak na koncert, ili su ponekad imali koncerte uz večeru u Hotelu Grand ili na nekom sličnom mestu, a bilo je jako teško naći kartu.

Ebru Sulejman: Da li ste išli na putovanja u to vreme? Mislim da je bilo više slobode da putujete po Jugoslaviji.

Mahmut Mumdi: Tačno, dobro si me podsetila, još kada smo bili u osnovnoj školi, bili su raspusti u organizaciji Gradske skupštine i Pokrajinske uprave za obrazovanje. Prvo putovanje kog se sećam bilo je kada sam završio prvi razred, otišao sam na Grmiju na mesec dana. Ali u to vreme smo tamo kampovali sa šatorima. Išli smo tamo rano ujutru i vraćali se kasno uveče. Ali samo deca, stariji đaci su obično tamo boravili noću. Tako da je ovo putovanje koje je počelo rano bilo skoro prilika za odmor. Poslednjih nekoliko godina imali smo mogućnost da putujemo i na druga mesta. Na primer, postojalo je kampovanje na Kačaniku, Brezovici i u Dečanima.

Onda smo krenuli van zemlje. Imao sam sreću da sam bio jedan od prvih koji su otišli na plažu jer su tek počeli da organizuju izlete. 1957. išli smo u Dugi Rat kod Splita. Išli smo tamo vozom u dva vagona,

odvezli su nas u Split. Onda smo išli trajektom i prvi put smo videli more, prvi put smo bili tako daleko od Prištine. Bilo je nas koji smo čak prvi put putovali vozom. Išli smo mesta Dugi Rat kod Omiša. To je trajalo mesec dana, onda su napravili kamp u Puli, pa smo išli tamo.

Pretpostavljam da su ova putovanja i praznici najlepši period našeg detinjstva. Tada je bila tradicija da se po završetku srednje škole putuje po Jugoslaviji. Putovali bismo. Takođe se sećam, kada smo bili u srednjoj školi, naši prijatelji su obično imali nekih finansijskih problema (smeje se). Nismo svi mogli da priuštimo putovanje. Razmišljao sam šta da radim, a onda sam se setio da postoji momak po imenu Abdul koji je radio u bolničkom telefonskom centru i povezao se s njim. Čuo sam od njega da treba da prokopaju kanal za telefonski kabl.

Onda sam pomislio da možda možemo mi to da radimo, bili smo u najboljoj formi, kao 17-18-godišnjaci. Otišao sam u razred i pitao ih da li bi radili na ovakvom poslu. Bilo je nekih koji su rekli “da”, a neki su rekli “ne”, pa sam mislio: “Da ponovo odem tamo i zapravo pitam da li bi nam dali posao”. Onda sam otišao do bolnice. Rustem Statovci je radio na finansijama, našao sam ga. Abdul me je odveo do njega i rekao: “Razgovaraj s ovim čovekom”. Onda sam počeo da pričam s njim. Rekao sam mu da imamo informaciju da će se kopati kanali. Od stomatološke poliklinike do dečje bolnice bio im je potreban kanal [dugačak] oko 150 metara.

“Čuo sam”, reko, “želimo da idemo na školski izlet, ali samo nas četvoro-petorica to možemo da priuštimo, a nas je 24 učenika”. Rekao sam, ali nas je samo 18 [koji bi radili]. “Ako biste mogli nekako da doprinesete, bilo bi sjajno”. Rekao sam: “Možemo da iskopamo taj tunel, a vi nas možete finansijski podržati”. Zaustavio se na trenutak. pogledao me i rekao: “Možete li vi to?” “Da, sigurno možemo”, rekao sam. Onda sam pozvao nekoliko ljudi, u to vreme, u našem razredu je bilo mnogo jakih momaka (smeje se), tu su bili Ćamil Vlahinja, Emin Međihan, Hamdi Begoli, Ibrahim, Murteza, ja, Redep Sle, svi mi, bio sam najmanji, ja sam bio najmanji. Samo smo otišli tamo, da bi oni videli sa kim imaju posla.

Onda smo rekli: “Vidi, doći ćemo rano ujutru i počecemo da kopamo”, naša nastava je bila popodne, pa smo tada išli u školu. Otišao je da razgovara sa upravnikom Sogovićem, on je tada bio poznati lekar, rekao je: “Daj im posao”. Tako smo počeli, iskopali smo taj kanal, radili smo nedelju dana skoro deset dana, kanal od 150 metara. Išli smo tamo sa školskim torbama, posle kopanja išli bismo u školu. Kopali smo tri-četiri sata. Sećam se kao danas, dali su nam 150.000 dinara u to vreme, znam da sa nama nisu išla tri-četiri čoveka, bilo nas je 15-16 đaka koji smo radili, svi smo dobili po dvanaest hiljada. Za školski izlet smo morali da platimo 600 dinara, pa smo platili, a ostao nam je i džeparac. To je jedna od najlepših uspomena, radili smo, zaradili, proputovali celu Jugoslaviju i sve videli.

Ebru Sulejman: Pomenuli ste samo drugove u svom razredu, bilo je i drugarica zar ne?

Mahmut Mumdi: Ne, vodili smo i drugarice da rade sa nama. Od devojčica u razredu smo imali Aliju Mujko, imali smo Lemana Safći, imali smo Nermin Bajrami, imali smo Igbal Đinđi, imali smo Đemilu

Mumin, imali smo Sebihu Hudaverdi, Melihu Spahi, Nazan Geli, Nazan Kurteš. Ko još? Bila je Behara iz Prizrena, moja simpatija. Koga još? Tako da nas je bilo 18.

Ebru Sulejman: Kada ste putovali po Jugoslaviji, čime ste išli, sa vozom?

Mahmut Mumdi: Vozom, vozom. Odavde smo išli u Beograd, pošli smo noću. Ujutro smo stigli u Beogradu. U Beogradu smo ceo dan šetali po Tašmajdanu, po Kalemegdanu, zoološkom vrtu.

Ebru Sulejman: Da li je to bio vaš prvi put u Beogradu?

Mahmut Mumdi: Ne, Imao sam prilike da odem i ranije, znao sam Beograd. Pre toga sam tamo išao tokom srednje škole 1963. "Idemo li na raspust?" "Da" "Gde?". Tada smo godinu dana ranije bili u Puli, opština je organizovala izlet. "Kako možemo da idemo?" Onda smo nas pet bliskih prijatelja otišli da se učlanimo u Ferijalni savez¹², onda smo dobili karte, našli smo naš Ferijalni dom u Puli, adresa je bila Banjola Vesalina broj 6 (smeje se). Napravili smo rezervaciju, platili polovinu unapred. Tada je uz ovu člansku kartu bilo 75 posto popusta. Nas petoro je otišlo u Pulu sa samo 14-15 godina. Skoro 1500 km puta, petoro ljudi. Tu smo bili dve nedelje. Posle te godine, skoro svake godine odlazili smo na drugo mesto, kada bi došlo leto, okupljali bismo se u Ferijalnom savezu i samo putovali.

Ebru Sulejman: Šta je to što ste pomenuli, gde ste se upisalo?

Mahmut Mumdi: Tako su to zvali, Ferijalni savez, kao udruženje za letnja putovanja, Ferija...

Ebru Sulejman: Sad ne postoji...

Mahmut Mumdi: Kao Savez turista, Savez pisaca, tako nešto... prvi put smo otišli tamo '63. Zatim je bio koncert '64. u Beogradu. Nekada su to zvali Balkanijada. Tanžu Okan, Erol Bujukburđ i Zaliha bila su tri umetnika koji su predstavljali Tursku. Posle odlaska na ova putovanja, pitali smo se: "Da li da idemo u Beograd na ovaj koncert?" Imali smo karte iz Ferijalnog saveza, zajedno smo kupili karte i otišli u Beograd. Putovali smo po ceo dan, noću smo išli na koncert, održan je na Kalemegdanu. Sreli smo se sa umetnicima iz Turske. I oni su bili iznenađeni, turska omladina u Beogradu, onda smo objasnili da nismo iz Beograda, nego smo iz Prištine, došli smo odatle. Onda smo se kasno uveče vratili vozom za Prištinu, Kosovo Polje.

Ebru Sulejman: Da li ste u to vreme poredili Prištinu sa drugim gradovima, da li je bila velika razlika?

Mahmut Mumdi: Pa, 70-ih godina Priština se brzo razvijala. Stanje i izgled su se dosta promenili, a izgradnja zgrada i osnivanje univerziteta je bio veliki korak. Bilo je mnogo napretka, što se moglo videti golim očima i cenilo se, bilo je pozitivnog pomaka, posebno posle ovih političkih izmena. 1971.

¹² Organizacija koja je okupljala omladinu, školovala ih, slala na putovanja i obezbeđivala hranu i smeštaj.

godine, ustavnih promena, politički status Kosova je promenjen iz pokrajine, postalo je autonomna država. Bila je to skoro republika. Osetili smo te pozitivne pomake. Kao što rekoh, sve je bilo dobro osim što se u školama smanjivao broj učenika.

Ebru Sulejman: Da li se sećate vremena kada je došao prvi televizor, ili kada su ovakve stvari počele da se šire?

Mahmut Mumdi: E ovako {spaja dlanove} se sećam. Ovde u Prištini smo gledali prvi program 1960. godine. Povod je bio da je Rim, Italija, bio domaćin Olimpijskih igara. Fudbalska utakmica je bila jedna od utakmica koje su imali direktan prenos. U to vreme pored Čaršijske Džamije bila je samoposluga, sada je tu parking. Upravnik samoposluge bio je Rifat Mađir. Ne znam kako je mogao da ga nabavi, odakle ga je uzeo, ali postavio je televizor. Antenu je postavio na minaret džamije, antenu je okrenuo ka Jastrepcu, a tamo su stotine, možda i hiljade ljudi čekali da gledaju fudbalsku utakmicu. 1960. godine, prva televizija... Zatim se za dve-tri godine širi i programi postaju kvalitetniji. Ovde su gradili prenosne stanice, prva prenosna stanica je izgrađena na fakultetu.

Ebru Sulejman: Pre toga je sigurno bio radio?

Mahmut Mumdi: Da, radio.

Ebru Sulejman: Da li se sećate još nečeg?

Mahmut Mumdi: Toga se sećam, ne znam šta drugo da dodam...

Ebru Sulejman: Gde ste se upoznali sa tetka Resmijom?

Mahmut Mumdi: Kad sam se vratio iz Beograda, sreo sam je ovde, kao student. Naša veza počela je 1972. godine, a venčali smo se '74. Kada smo se venčali, tek je završila fakultet. Posle nekoliko meseci sam diplomirao. Zajedno imamo ukupno 85 godina staža u zdravstvu. U zdravstvu i u drugim oblastima uvek smo se trudili da budemo što aktivniji. Imala je odličnu priliku, bila je upravnica u jednom zdravstvenom centru u Prištini. Radio sam kao glavni lekar u dispanzeru grudnih bolesti 30, pa i 33 godine, kao glavni lekar. U grudnom dispanzeru koša radio sam 37 godina.

Posle poslednjeg rata, učinili smo sve što smo mogli u svim aspektima. Bili smo aktivni u [turskoj] političkoj stranci. I nakon toga je bila ponuda, zapravo, ponuda mi je stigla od prvog premijera, trebalo je da jedan od ministara bude Turčin. Tada je traženo da Turci [imaju ministarstvo] i, na isti način, i druge manjine treba da dobiju ministarstva. Tada su se dogovorili da u istom mandatu ne budu dva ministra iz manjina, pa su podelili mandat na dva dela za ministarstvo, pola mandata bošnjački, a drugu polovinu turski. Bošnjaci su predložili kandidata koji bi postao ministar zdravlja i tu se, po

svemu sudeći, nisu baš najbolje snašli. Tako da su uklonjeni iz kancelarije. Uklonjeni su ubrzo nakon što su počeli. Nakon toga, automatski, došao je red na nas.

Pričalo se tu i tamo i ponuda je stigla do mene. I rekao sam: “Ako moram samo formalno da radim u Ministarstvu, mogu to da prihvatim, ali ako moram da budem ministar i da radim na više poslova, onda predlažem Resmiju, jer ona ima više iskustva u organizovanju i javnosti, i radu u administraciju”. U stvari, postojao je Dom zdravlja pre rata, gde je bilo 1500 radnika i više od 200 lekara, a ona je bila direktorka, radila je kao direktorka. Oni su moj predlog pozitivno razmotrili i Resmija je postala ministarka, ministarka zdravstva.

Ebru Sulejman: Ako se vratimo malo unazad, da li se sećate '70-ih i '80-ih kada su bili protesti? Koja je to godina bila?

Mahmut Mumdi: Da, '81.

Ebru Sulejman: Da li je tada bilo tenzija?

Mahmut Mumdi: Da bilo je. Srbi su tada bili skoro poludeli i vršili su veliki pritisak. Otpuštali su mnoge ljude sa funkcija i slično. Bila su to zaista teška vremena, ali baš u to vreme nisam bio ovde zbog svoje specijalizacije. Otišao sam u Zagreb na specijalizaciju i, slučajno, Resmija je dobila svoj prvi direktorski mandat direktorice. Imala je dosta poteškoća, a ja sam dolazio koliko god sam mogao da vidim šta se dešava. Čuo sam da su ti dani bili jako loši dani. Nacionalizam je dostigao svoj vrhunac, srpski nacionalizam.

Ebru Sulejman: Onda '90-te...

Mahmut Mumdi: Eh, pa '90-ih godina Srbi su otpustili [sve], ukinuli sva prava koja su Albanci osvojili. Izmenili su ustave, u tim promenama su praktično izbrisali sva osvojena prava. Ljudi su se opirali, a suprotstavljali smo se i mi (smeši se) koliko smo mogli. Za vreme rata bili smo prinuđeni da odemo, i otišli smo u Tursku, tamo smo ostali tri meseca. Imali smo priliku da ostanemo tamo za stalno, ali nismo ostali, vratili smo se..

Ebru Sulejman: Emigracija je teška...

Mahmut Mumdi: Teška je...

Ebru Sulejman: Sad ste u Prištini?

Mahmut Mumdi: Sada sam u Prištini, prošlo je šest godina otkako sam se povukao sa posla, ali nisam potpuno nezaposlen. Jednom nedeljno idem u Dom zdravlja u Kačaniku kao lekar konsultant. Gledam

slučajeve bolesti grudnog koša koje nisu mogle da se dijagnostikuju. Ponekad me zovu kada sam im potreban, kada sam potreban.

Ebru Sulejman: Hvala vam puno, gospodine Mahmute.

Mahmut Mumdi: Nema na čemu.

Ebru Sulejman: Za sve, za vaše priče, vaše pamćenje je izvanredno, sve ste nam ispričali. Hvala i vama na izdvojenom vremenu.

Mahmut Mumdi: Nema na čemu, želim da kažem i da mi je žao što nisam uspeo da se dovoljno pripremim posle našeg poslednjeg razgovora. Stvari su iskrsele, zato nisam imao dovoljno vremena, ali imam dosta fotografija i hteo sam da ih donesem ovde, ali valjda nije bilo suđeno.

Ebru Sulejman: Nije bitno. Drugi put.